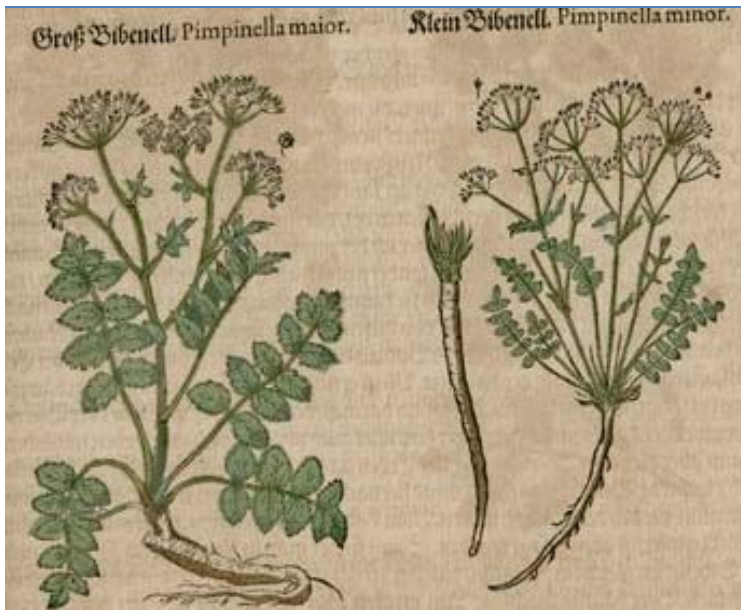

Matthiola: Kreutterbuch, 1586, Von Bibenell

Geschreven en vertaald door Nico Koomen.

Von Bibenell. Cap. LII.

Geschlecht und Gestalt.

ibenell oder Bibernell ist zweyerhand, grosz unnd klein. Die grosse bringt je fünff oder sechs Bletter an einem stiel zu beyden seiten, wie in der Pestnachen, die sind ein wenig rund, und zu rings an dem umbkreisz zerschnitten. Bringt einen hollen, knöpfachten Stengel, anderthalb Ellen hoch, zu zeiten höher, darauff stehet ein schöne weiszblüende Kroon der Dolden. Die Wurtzel ist weisz und lang, der gemeinen Petersilg ehnlich, schmeckt scharpff, reucht etlicher massen nach den Bôcken. Wechst auff den Wiesen, Bergen, sandechten und Sonnreichen Bûheln.

Die ander sihet der jetztemeldten aller ding gleich, allein dasz sie an Blettern und Dolden kleiner ist, am Stengel dünner und nirriger. Wechst an den sandechten Rechen, an rauhen Bergen unnd Felsen, dringt und kreucht mit jrer langen Wurtzlen durch die enge ritzen der Steine, darumb nennens etliche Saxaifragiam hircinam, dieweil sie mehr bôckintzt, dann die erste. Ist auch auff

Van bevernel. Kapittel LII. (*Sanguisorba minor. Pimpinella major*)

Geslacht en gestalte.

Pimpinell of bevernel is tweevormig, groot en klein. De grote brengt elke vijf of zes bladeren aan een steel aan beide zijden zoals in de pastinaken, die zijn een weinig rond en ringsom aan de rand gesneden. Brengt een holle, knopachtige stengel, anderhalf ellenboog hoog, soms hoger, daarop staat een schone wit bloeiende kroon *Krono de Dolden of scherm. De wortel is wit en lang, de gewone peterselie gelijk, smaakt scherp, ruikt ettelijke mate naar de bokken. Groeit op de weiden, bergen, zanderige en zonnige heuvels.. De andere ziet de net gemelde alle dingen gelijk, alleen dat ze aan de bladeren en schermen kleiner is, aan stengels dunner en lager. Groeit aan de zanderige kanten, aan ruige bergen en rotsen, dringt en kruipt met haar lange wortels door de enge retten der stenen, daarom noemen het ettelijke Saxaifragiam hircinam, omdat ze meer bokachtig stinkt dan de eerste. Is ook op de tong scherper en heter.

der Zungen schârpffer und hitziger.

Natur, Krafft, und Wirckung.

Die Bibenell ist ohn zweiffel warm und trucken bisz in den dritten Grad, wie der scharpffe und râsse geschmack auszweist.

In Leib.

Hie haben wir ein hertlich Kraut zu vielerley gebresten. Dann wie man die Wurtzel, Kraut oder Samen der Bibenell brauchen kan, in Wein gesotten, oder nur das [738] (C) Pulver dareyn gestrewet, unnd getruncken, oder in Latwergen eyngenommen, ist gut und bewert für mancherley Gifft, für die windige schmerzen desz Magens, der Dârm, und der Mutter, Item zu dem Stein der Nieren und Lenden, dienet auch die Weiberkranckheit darmit zu fordern, und in summa zu allem, was man durch den Harn auszfûhren wil.

Die Wurtzel hilfft treffenlich wol zur zeit der Pestilentz, dann sie widerstrebt dem bôsen Lufft, unnd bewaret den Menschen für dem anfall dieser seuch, wenn man sie nun im Mund helt, zuvor in Essig gequelt. Die fleissigen Apotecker uberziehen den Samen mit Zucker, wie den Fenchel und Anisz. Deszgleichen auch die Wurtzeln. Das gebrannte Wasser ist gleicher Tugendt, etliche Tage nach einander getruncken, jedes mal drey oder vier Löffel voll. Gattinaria und Pandectarius setzen und loben folgendt Experiment wider Phthisim, das ist, die Schwindsucht: Nimb Bibenell klein zerstoßen, mach daraus ein Latwergen mit Rosenzucker, darvon sol der sieche alle tage frûhe ein halb Lot essen, und darauff acht Lot schwer Bibenellwasser trincken, doch dasz es nicht uber ein Jar alt sey.

Die Weiber, die sich zu lang seumen an jrer zeit, die sollen alle tag zwey mal, nemlich frûhe, unnd wenn sie zu Bett gehen, einen zimlichen Trunck Bibenellwasser, ein wenig Saffran unnd Zucker dareyn gethan, eynnemmen, es bringt jhnen jhre gerechtigkeit.

Bibergeil in Bibenellwasser gesotten, und getruncken, stillet das gegicht Spasmus, das

Natuur, kracht en werking.

De bevernel is zonder twijfel warm en droog tot in de derde graad zoals de scherpe en brandende smaak uitwijst.

In lijf.

Hier hebben we een heerlijk kruid tot vele gebreken. Dan hoe men de wortel, kruid of zaad der bevernel gebruiken kan, in wijn gekookt of maar dat [738] poeder daarin gestrooid en gedronken of in likkepot ingenomen is goed en beweerd voor veel gif, voor de windige smarten der maag, de darmen en de baarmoeder. Item tot de steen der nieren en lenden, dient ook de wijven ziekte daarmee te bevorderen en in summa tot alles wat men door de plas uitvoeren wil.

De wortel helpt voortreffelijk goed in de tijd der pest, dan ze weerstreeft de boze lucht en bewaart de mensen voor de aanval van deze ziekte wanneer men ze maar in de mond houdt, tevoren in azijn geweld.

De vlijtige apothekers overtrekken het zaad met suiker zoals de venkel en anijs. Desgelijks ook de wortels.

Dat gebrande water is gelijke deugd, ettelijke dagen na elkaar gedronken, elke maal drie of vier eetlepels vol.

Gattinaria en Pandectarius zetten en loven volgend experiment tegen Phthisim, dat is de duizeligheidsziekte: Neem bevernel klein gestoten, maak daaruit een likkepot met rozensuiker, daarvan zal de zieke alle dagen vroeg een halve lood eten en daarop acht lood zwaar bevernelwater drinken, doch dat het niet over een jaar oud is.

De wijven die zich te lang verzuimen aan hun tijd, die zullen alle dagen twee maal, namelijk vroeg en wanneer ze naar bed gaan een tamelijke dronk bevernelwater, een weinig saffraan daarin gedaan, innemen, het brengt hun gerechtigheid.

Bevergeil in bevernelwater gekookt en gedronken stilt de jicht Spasmus, dat is wanneer de kramp de leden tezamen trekt.

*De voortreffelijke filosoof en medicus Fracastorius libro 3 de morbis contagiosis looft zeer de siroop uit de bevernel gemaakt, in de boze koortsen met petechijs en wil het is de

ist, wenn der Krampff die Glieder
zusammen zeucht.

≠Der Treffliche Philosphus und Medicus
Fracastorius lib. 3.de morbis contagiosis
lobt gar sehr den Syrupum ausz den
Pinellen gemacht, in den bôsen Fiebern mit
den petechijs, und wil, es sey zu der
Oenanthe zu rechnen, nennet sie derwegen
Oenanthillam.

Bibenellen Wurtzel gepulvert gibt man in
einem warmen Bier, Wein, oder Wasser,
dienstlich denen, welche hart gefallen oder
gestossen seyn worden.

In Franckreich halten sie gar wol davon,
dasz, wer stetig von diesem Kraut etwas
gebrauchet, die wûtenden Hundsbissz
demselbigen keinen schaden thun können.

≠

Aussen.

Bibenell zerstoßen, den Safft darausz
gewunnen, und das Angesicht damit
gewaschen, vertreibt die mâler und flecken
desselbigen. Es macht aber nicht allein ein
klar Angesicht, sondern auch, so man in die
Wunden geust, saubert er dieselbigen.
Solche krafft hat auch das zerstossene
Kraut, darauff gebunden.

Etliche schreiben, so ein mensch bisz in die
Hirnschal verwundt were, dem sol man
Bibenellsafft dareyn giessen, sol eylendts
heylen, das haben sie an Hanen versucht,
also: Sie haben dem Han ein Hirnschal oben
auffgestochen, doch nicht gar durch bisz in
das Hirn, haben den Safft von Bibenell in
diese Wunden getropfft, drey oder vier mal,
so sey es widerumb zugeheylet.

Das auszgebrennt Wasser von Bibenellen in
die Augen gethan, bessert das gesicht.

Die ander Bibenell hat ein wunderbarliche
art die Milch zu mehren, dann wenn sie die
Seugammen nur in Busen tragen auff der
Haut, bringt es in sechs stunden die Milch
so gewaltig, dasz man das Kraut hinweg
thun musz.

≠Der Safft von der Pinellen mit Rosenôl und
ein wenig Wein wol gesotten, ist ein gute
Artzney fûr den Krampff, die Glieder damit
geschmiert.≠

bibenell heist in den Apotecken Pimpinella,
und Pimpinella saxifraga. Etliche nennes

Oenanthe toe te reken, noemt ze daarom
Oenanthillam.

Bevernel wortel gepoederd geeft men in een
warm bier, wijn of water, dienstig diegene
welke hard gevallen of gestoten zijn geworden.
In Frankrijk houden zeer erg goed daarvan dat
wie steeds van dit kruid wat gebruikt die
woedende hondenbeet diezelfde geen schaden
doen kunnen. *

Van buiten.

Bevernel gestoten en het sap daaruit gewonnen
en dat aangezicht daarmee gewassen verdrijft
de plekken en vlekken van diezelfde. Het maakt
niet alleen een helder aangezicht, maar ook zo
men het in de wonden giet zuivert het
diezelfde. Zulke kracht heeft ook dat gestoten
kruid, daarop gebonden.

Ettelijke schrijven zo een mens in de
hersenschaal verwond is die zal men
bevernelsap daarin gieten, zou snel helen, dat
hebben ze aan hanen verzocht also: Ze hebben
de haan de hersenschaal oven open gestoken,
doch niet geheel tot in de hersens, hebben het
sap van bevernel in deze wonden wond
gedruppeld drie of vier maal, zo is het
wederom dicht geheeld..

Dat uitgebrande water van bevernel in de ogen
gedaan verbeter dat gezicht..

De andere bevernel heeft een wonderbaarlijke
aard de melk te vermeerderen, dan wanneer de
voedsters het maar in de boezem dragen op de
huid brengt het in zes stonden de melk zo
geweldig dan men dat kruid weg moet doen.

*Dat sap van de bevernel met rozenolie en een
weinig wijn goed gekookt is een goede artsenij
voor de kramp, de leden daarmee gesmeerd.*

Bevernel heet in de apotheken Pimpinella en
Pimpinella saxifraga. ettelijke noemen het
Pampinula, Bipennulam. De Tsjechen noemen
het Bedrijk. [739]

Pampinula. Bipennulam. Die Behmen sagen jm Bedrijk. [739]	
--	--

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>